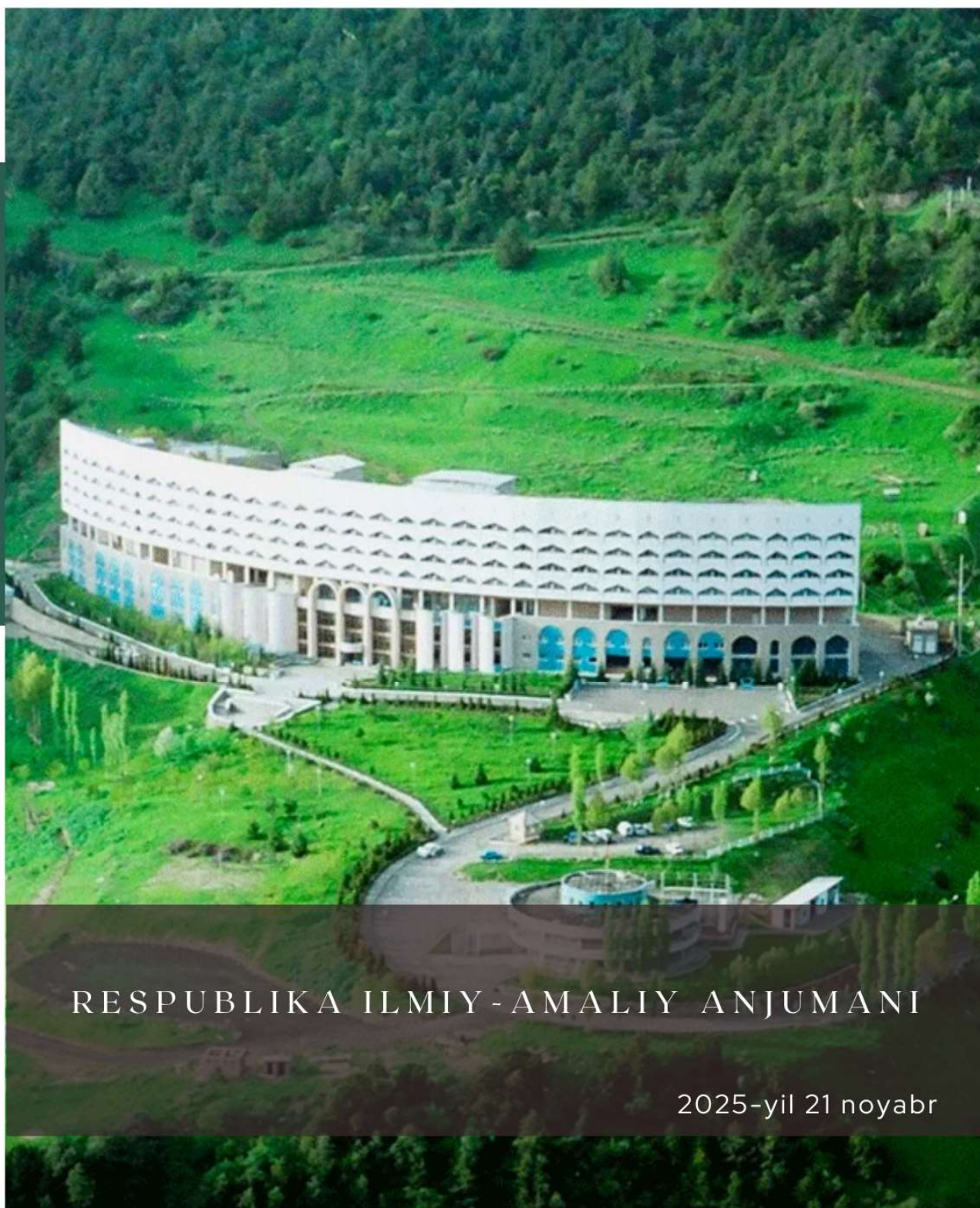

KONFERENSIYA

“JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY
RIVOJLANISHINING ASOSIY
YO’NALISHLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

2025-yil 21 noyabr

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY
RIVOJLANISHINING ASOSIY YO‘NALISHLARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari
to‘plami*
(2025-yil 21-22-noyabr)

JIZZAX-2025

Jizzax viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo‘nalishlari: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali Iqtisodiyot va turizm kafedrası, 2025-yil 21-22-noyabr. 557-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur‘atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e‘tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma‘ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas‘ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay‘ati a‘zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma‘ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori. “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. — 2021-yil, Toshkent.
3. Karimov A., Xudoyqulov B. Raqamli iqtisodiyot asoslari. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2022.
4. OECD (2023). Digital Transformation Strategy: Global Trends and Best Practices. — Paris: OECD Publishing.
5. UNCTAD (2022). Digital Economy Report. — Geneva: United Nations Publications.
6. Ganieva D. O‘zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarni joriy etishning dolzarb masalalari. // “Iqtisod va innovatsiya” jurnali, 2023, №2.
7. World Bank (2023). Digital Uzbekistan: Strengthening Digital Foundations for Inclusive Growth. — Washington, D.C.

RAQAMLI TEXNOLOGIYADA IQTISODIYOT VA MENEJMENT

Allanazarov Ravshan

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti
Yangiyer filiali iqtisodiyot yo‘nalishi talabasi
E-mail: ravshanjonallanazarov@gmail.com*

Temirov Bobomurod Olimjon o‘g‘li

*Toshkent kimyo texnologiya instituti
Yangiyer filiali iqtisodiyot yo‘nalishi talabasi
bobomurodtemirov1013@gmail.com*

Annotatsiya: Kimyo va oziq-ovqat sanoati zamonaviy iqtisodiyotning strategik tarmoqlari hisoblanadi. Ushbu maqolada tarmoq korxonalarida iqtisodiy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish, resurslardan samarali foydalanish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish jarayonida sifat menejmenti, tannarxni pasaytirish, energiya tejovchi texnologiyalarning iqtisodiy afzalliklari hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirish omillari o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari kimyo va oziq-ovqat korxonalarida boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqish hamda bozor talablariga moslanishni ta‘minlashda amaliy ahamiyatga ega ekanligi bilan izohlanadi.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy boshqaruv, menejment, innovatsion texnologiyalar, oziq-ovqat sanoati, samaradorlik, raqobatbardoshlik, sifat nazorati.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida kimyo va oziq-ovqat sanoati iqtisodiyotning yetakchi yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tarmoq aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash, eksport salohiyatini oshirish hamda yangi ish o‘rinlarini yaratishda katta ahamiyat kasb etadi. Korxonalar faoliyatini samarali tashkil etish,

resurslardan oqilona foydalanish va iste'molchilarga yuqori sifatli mahsulot yetkazib berish uchun zamonaviy menejment tizimlarini joriy etish zarurati kuchaymoqda. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda kimyo va oziq-ovqat tarmoqlarini modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni keng qo‘llash, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Biroq bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatning ortishi, xomashyo narxlarining o‘zgaruvchanligi, logistika va energiya xarajatlarining ko‘payishi korxonalar oldiga yangi iqtisodiy boshqaruv yondashuvlarini ishlab chiqish vazifasini qo‘ymoqda. Shu sababli kimyo va oziq-ovqat sanoatida menejment tizimini takomillashtirish, samaradorlikni oshirish va innovatsion rivojlanishni rag‘batlantirish masalalari ilmiy jihatdan dolzarb tadqiqot yo‘nalishi hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Kimyo va oziq-ovqat sanoati mamlakat iqtisodiyotida asosiy tayanch tarmoqlardan hisoblanadi. Ushbu tarmoqda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va resurslardan oqilona foydalanish bugungi kundagi eng muhim masalalar sirasiga kiradi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar moliyaviy barqarorligini ta‘minlash, yangi va innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqish, xalqaro raqobatda ishtirok etish uchun zamonaviy boshqaruv tizimini yo‘lga qo‘yishi talab etiladi. Iqtisodiy boshqaruvning zamonaviy mexanizmlari, avvalo, ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish, xarajatlar tuzilmasini tahlil qilish, iste'mol bozoridagi talab va taklifni chuqur o‘rganish orqali amalga oshiriladi. Oziq-ovqat sanoatida sifat nazorati, xavfsizlik standartlariga rioya qilish, logistika xarajatlarini kamaytirish doimiy e‘tibor talab qiladigan jarayonlardir. Chunki ushbu mahsulotlar inson salomatligi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lganligi sababli har bir texnologik bosqich qat’iy nazorat ostida olib borilishi lozim. Kimyo sanoati esa aksincha, ko‘proq xomashyo resurslariga tayanadigan, ishlab chiqarishda energiya sarfi yuqori bo‘lgan soha bo‘lib, u yerda iqtisodiy boshqaruvning asosiy vazifalaridan biri ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish va resurslardan oqilona foydalanishdan iboratdir. So‘nggi yillarda ilmiy-texnik taraqqiyot natijasida korxonalarda avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, raqamli ishlab chiqarish texnologiyalari, laboratoriya nazoratining ilg‘or usullari keng qo‘llanilmoqda. Bu esa mahsulot sifatini oshirish bilan birga, ortiqcha sarflarni kamaytirishga yordam bermoqda. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish nafaqat ishlab chiqarish unumdorligini oshiradi, balki ekologik muammolarni kamaytirish, eksport geografiyasini kengaytirish imkonini ham beradi. Korxonada menejment tizimining samarali tashkil etilishi mehnat unumdorligi, ichki motivatsiyaning oshishi, tashkiliy tuzilmaning soddalashtirilishi kabi ko‘rsatkichlarda o‘z aksini topadi. Boshqaruv jarayonida inson resurslari bilan ishlash, malakali mutaxassislarini jalb etish, ularni qayta tayyorlash masalalari ham strategik yo‘nalish hisoblanadi. Chunki yuqori texnologiyalarni boshqarish uchun malakali kadrlar kerak bo‘ladi. Bu esa ta‘lim va korxona o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashni talab etadi. Kimyo va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi korxonalar doimo o‘z bozorini kengaytirish uchun raqobatbardosh narx siyosati va marketing strategiyalarini izchil amalga oshirishi kerak. Iste'molchilarning sifatga bo‘lgan talabining ortib borayotgani korxonalarni mahsulot assortimentini yangilashga, qadoqlash va dizayn bo‘yicha ham innovatsion

yondashuvlarni qo‘llashga undamoqda. Mahsulotning sertifikatlangan bo‘lishi, xalqaro standartlar asosida ishlab chiqarilishi uning nafaqat ichki bozor, balki tashqi bozorda ham muvaffaqiyatli sotilishiga omil bo‘ladi. Samaradorlikni oshirishda energiya tejovchi uskunalar va qayta ishlash texnologiyalarini qo‘llash muhim ahamiyatga ega. Masalan, chiqindilarni qayta ishlash orqali qo‘shimcha mahsulot olish yoki alternativ energiya manbalarini joriy qilish korxonaga tannarxni kamaytirish imkonini beradi. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish orqali xatoliklar soni kamayadi, jarayon monitoringi esa tezkor boshqaruv imkonini yaratadi. Shu bilan birga, logistika zanjirini takomillashtirish ham korxona iqtisodiy samaradorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Xomashyo yetkazib berish, tayyor mahsulotni saqlash va uni iste’molchiga yetkazib berish jarayonlarining oqilona tashkil etilishi xarajatlarni kamaytiradi, mahsulotning bozorga tez yetib borishini ta’minlaydi. Global raqobat kuchaygan sharoitda kimyo va oziq-ovqat sanoati korxonalari bozorni doimiy o‘rganib turishi, strategiyasini mos ravishda yangilashi lozim. Umuman olganda, tarmoqlarning samarali rivojlanishi uchun iqtisodiyot va menejment tamoyillarining to‘g‘ri qo‘llanishi zarur. Iqtisodiy boshqaruvning kuchli tizimi mavjud bo‘lmagan korxonalar bozor sharoitida mustahkam o‘rin egallay olmaydi. Shu bois, innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash, ilmiy yondashuvga asoslangan ishlab chiqarishni tashkil etish va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash bugungi kunda eng dolzarb vazifalar qatoriga kiradi.

Natijalar va muhokama

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kimyo va oziq-ovqat sanoati korxonalarining rivojlanish sur’ati ko‘p jihatdan ularning boshqaruv tizimi qay darajada samarali yo‘lga qo‘yilganiga bog‘liq. Innovatsion texnologiyalarni joriy etgan korxonalar nafaqat mahsulot sifatini oshirish, balki tannarxni kamaytirish orqali moliyaviy natijalarini ham yaxshilamoqda. Resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni aniq rejalashtirish va jarayonlarni raqamlashtirish korxona rentabelligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, energiya tejamkor texnologiyalarga o‘tgan korxonalarda ishlab chiqarish unumdorligi oshgani, yo‘qotishlar miqdori kamaygani kuzatildi. Mahsulot sifatini oshirish bo‘yicha xalqaro standartlarga rioya qilinishi eksport imkoniyatlarini kengaytirayotgan omillardan biri hisoblanadi. Sifat menejmenti tizimi asosida ishlayotgan korxonalar ichki bozorda ham barqaror o‘rin egallab, iste’molchi ishonchini mustahkamlashga erishmoqda. Raqobat sharoitida bozordagi talabni o‘rganish, narx va marketing siyosatini moslashtirish korxona barqarorligini ta’minlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bozor kon’yunkturasini chuqur tahlil qilgan korxonalar mahsulot assortimentini yangilashga va mijozlar talabiga tez moslashishga muvaffaq bo‘lmoqda. Mehnat resurslarini boshqarishning takomillashtirilishi ham samaradorlikni oshiradigan omil ekani tajribalar bilan asoslandi. Xodimlarning malakasini oshirish, ularni rag‘batlantirish siyosatini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish natijasida jarayonlar sifat ko‘rsatkichlari yaxshilanmoqda. Boshqaruv jarayonida ilmiy yondashuvlardan foydalanish, jumladan, texnik-iqtisodiy tahlil, risklarni boshqarish va strategik rejalashtirish mexanizmlaridan foydalanish korxonaga uzoq muddatli ustunlik beradi. Shuningdek, logistika tizimini takomillashtirish bo‘yicha

amalga oshirilgan choralar mahsulotning iste'molchiga tez yetib borishini, saqlash va tashishdagi yo'qotishlar kamayishini ta'minladi. Bu esa korxonalarga xarajatlarni kamaytirish, bozorga yetkazib berish muddatini qisqartirish orqali raqobatdagi ustunlikni kuchaytirish imkonini bermoqda. Ekologik talablarga rioya qilish, chiqindilarni qayta ishlash jarayonlarini modernizatsiya qilish ham sanoatning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Umumlashtirilgan natijalarga ko'ra, kimyo va oziq-ovqat sanoatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash, menejment tizimini takomillashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va sifat nazorati mexanizmlarini kuchaytirish eng asosiy omillar sifatida namoyon bo'ldi. Bu esa, o'z navbatida, korxonalar raqobatbardoshligini ta'minlab, xalqaro bozor talablariga javob beradigan mahsulot ishlab chiqarish imkonini yaratadi.

1-jadval.

Kimyo va oziq-ovqat sanoatida menejment samaradorligini baholash ko'rsatkichlari¹⁵

№	Tarmoq yo'nalishi	Resurs tejallishi	Ishlab chiqarish tannarxi	Mehnat unumdorligi	Foyda hajmi	Chiqindilar qayta ishlanishi	Asosiy boshqaruv yondashuvi
1	Oziq-ovqat ishlab chiqarish (sut mahsulotlari)	Energiya va suv resurslaridan tejamkor foydalanish, qayta aylantirish tizimlarining joriy etilishi	Xomashyo sarfini optimallashtirish natijasida ishlab chiqarish xarajatlari kamaygan	Ishlab chiqarish liniyalarida avtomatlashtirish mehnat samaradorligini oshirgan	Sof foyda hajmi ortib, mahsulot raqobatbardoshligi mustahkamlangan	Chiqindi sut mahsulotlari ikkilamchi ishlab chiqarish jarayonida qayta ishlanadi	ISO 9001 va HACCP tizimlari asosida sifat menejmenti
2	Oziq-ovqat konservalash sanoati	Elektr energiyasi sarfini kamaytirish, texnologik uskunalarda optimal foydalanish	Saqlash va qadoqlashdagi yo'qotishlar minimallashtirilgan	Ishchi kuchining malakasi oshirilgan, ishlab chiqarish samaradorligi yaxshilangan	Mahsulot realizatsiyasidan tushum hajmi o'sishda davom etgan	Meva-sabzavot chiqindilari asosida yangi konservalar ishlab chiqilgan	“Lean Production” (ixcham ishlab chiqarish) tizimi
3	Kimyo sanoati (polimer ishlab chiqarish)	Reagentlarda qayta foydalanish va energiya tejamkor texnologiyalar qo'llaniladi	Texnologik modernizatsiya tannarxni pasaytiradi	Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari unumdorlikni oshiradi	Foydalilik darajasi va eksport hajmi barqaror oshib boradi	Polimer chiqindilari qayta eritilib, yangi xomashyo olinadi	ERP va SCADA raqamli menejment tizimlari
4	Oziq-ovqat qadoqlash texnologiyalari	Resurslar balansli taqsimlanib, chiqindilar kamaytiriladi	Energiya sarfini kamaytiruvchi innovatsion texnologiyalar qo'llanadi	Ishlab chiqarish jarayoni soddalashtirilgan, tezkorlik ortadi	Foyda hajmi barqaror o'sishda	Qadoqlash chiqindilari qayta ishlanadi va ekologik xavfsizlik ta'minlanadi	Innovatsion texnologik menejment modeli

¹⁵ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. “Oziq-ovqat sanoatini modernizatsiya qilishda menejment yondashuvlari”, 2024-yilgi tahliliy materiallar.

5	Kimyo sanoati (mineral o‘g‘it ishlab chiqarish)	Xomashyo va energiya sarfi kamaytiriladi, chiqindi gazlar qayta ishlanadi	Yangi texnologiyalar orqali ishlab chiqarish xarajatlari qisqaradi	Jarayon avtomatlashtiriladi, unumdorlik oshadi	Mahsulot hajmi va eksport daromadi ortadi	Kimyoviy chiqindilar qayta ishlanib, zararli chiqindilar kamayadi	Energiya tejovchi boshqaruv tizimlari
6	Non va un mahsulotlari ishlab chiqarish	Energiya va un sarfi nazorat qilinadi, yo‘qotishlar kamaytiriladi	Tannarx pasayadi, ishlab chiqarish barqarorlashadi	Ishchilar malakasi oshiriladi, ishlab chiqarish samaradorligi ortadi	Ichki bozorda realizatsiya hajmi kengayadi	Non chiqindilari qayta ishlanib, yem-xashak sifatida foydalaniladi	Sifat menejmenti (TQM modeli) asosida boshqaruv
7	Ichimliklar ishlab chiqarish	Suv va elektr energiyasi tejiladi, qayta tozalash tizimlari yo‘lga qo‘yilgan	Energiya va transport xarajatlari kamaytiriladi	Ishlab chiqarish quvvati to‘liq ishlaydi	Sof foyda ortadi, investitsiya jalb etiladi	Qadoqlash chiqindilari qayta ishlanadi	Raqamli menejment (MES tizimi)

Yuqoridagi 1-jadvalda keltirilgan ma’lumotlar asosida shuni ta’kidlash mumkinki, kimyo va oziq-ovqat sanoatida iqtisodiyot hamda menejment tizimlarini uyg‘unlashtirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Har bir tarmoq o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lishiga qaramay, barcha yo‘nalishlarda resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish, mehnat unumdorligini oshirish va chiqindilarni qayta ishlash orqali barqaror rivojlanish tendensiyasi kuzatilmoqda. Birinchi navbatda, oziq-ovqat sanoatida — xususan sut, konservalash, non va ichimliklar ishlab chiqarish korxonalarida — energiya va suv resurslarini tejash, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish hamda sifat menejmenti tizimlarini (ISO 9001, HACCP, TQM) joriy etish natijasida samaradorlik oshgani kuzatiladi. Bu yondashuv mahsulot tannarxini kamaytirish, chiqindilarni kamaytirish va raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishga zamin yaratgan. Shuningdek, chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalarning ekologik barqarorligi mustahkamlanmoqda. Kimyo sanoatida, ayniqsa polimer va mineral o‘g‘it ishlab chiqarish tarmoqlarida, energiya tejovchi texnologiyalar, raqamli boshqaruv tizimlari (ERP, SCADA, MES) va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlari keng joriy etilmoqda. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlarida inson omilini kamaytirish, xatoliklarni minimallashtirish va mahsulot sifatini barqarorlashtirish imkonini bermoqda. Natijada ishlab chiqarish tannarxi pasayib, foyda hajmi va eksport salohiyati oshmoqda. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, menejment tizimlarini modernizatsiya qilish korxonalarda resurs tejankorlikni ta’minlabgina qolmay, balki strategik iqtisodiy barqarorlikni ham mustahkamlaydi. Masalan, chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalarining keng joriy etilishi iqtisodiy va ekologik foyda keltirib, korxonaning ijtimoiy mas’uliyatini ham oshirmoqda. Shu jihatdan kimyo va oziq-ovqat sanoatida boshqaruvni zamonaviy raqamli yechimlar asosida yo‘lga qo‘yish nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, balki xalqaro sifat standartlariga mos mahsulot ishlab chiqarishni ham ta’minlaydi. Bundan tashqari, kadrlar salohiyatini oshirish,

menejment sohasida strategik rejalashtirish va iqtisodiy tahlil bo‘yicha malakali mutaxassislarni tayyorlash ham tarmoqlarning raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Zamonaviy menejerlar ishlab chiqarish jarayonlarini nafaqat texnik jihatdan, balki iqtisodiy nuqtayi nazardan ham tahlil qila olishlari kerak. Bu yondashuv samaradorlik ko‘rsatkichlarini muntazam nazorat qilish va ularni optimallashtirish imkonini beradi. Umuman olganda, tahlil natijalari shuni tasdiqlaydiki, kimyo va oziq-ovqat texnologiyasi korxonalarida menejment tizimlarini ilmiy asosda tashkil etish, innovatsion va raqamli boshqaruv usullarini joriy etish orqali iqtisodiy samaradorlik sezilarli darajada oshadi. Bu holat esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga, milliy eksport salohiyatining kuchayishiga va ekologik xavfsizlik darajasining yaxshilanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida kimyo va oziq-ovqat sanoatida iqtisodiy boshqaruv va menejmentni takomillashtirish masalalarini o‘rganishga yo‘naltirilgan kompleks yondashuv qo‘llanildi. Avvalo, mavjud ilmiy nazariyalar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda sanoat korxonalarining rivojlanish tajribasi tizimli tahlil qilindi. Statistik ma’lumotlar asosida ishlab chiqarish samaradorligi, xarajatlar tuzilmasi, resurslardan foydalanish darajasi va mahsulot sifat ko‘rsatkichlarining o‘zgarish dinamikasi o‘rganildi. Bunda iqtisodiy-analitik usullar, xususan, korxonalar rentabelligi, tannarxini shakllantiruvchi omillar va boshqaruv samaradorligini baholovchi koeffitsiyentlar hisoblanishdan foydalanildi. Shuningdek, menejment tizimining amaliy holatini baholash uchun taqqoslash usuli qo‘llanilib, innovatsion texnologiyalarni joriy qilgan va an’anaviy ishlab chiqarish usullarida ishlayotgan korxona ko‘rsatkichlari solishtirildi. Bozor talabini aniqlash maqsadida marketing tahlili o‘tkazildi, iste’molchilar ehtiyojlarining o‘zgarish tendensiyalari va ularning mahsulot sifatiga bo‘lgan munosabati o‘rganildi. Korxonalardagi kadrlar siyosati samaradorligini baholashda sotsiologik kuzatuv va mehnat unumdorligiga ta’sir etuvchi omillar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlovchi statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida raqamlashtirish va avtomatlashtirishning iqtisodiy samarasini aniqlash uchun texnik-iqtisodiy asoslash amalga oshirildi. Shuningdek, logistika xarajatlarini optimallashtirish yo‘nalishlari iqtisodiy modellash va prognozlash usullari asosida baholandi. Olingan natijalar kompleks yondashuv asosida qayta ishlanib, umumlashtirilgan xulosalar chiqarildi. Metodologiyaning bunday tizimli qo‘llanilishi kimyo va oziq-ovqat sanoatida menejmentning amaliy holatini chuqur tahlil qilish va takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishga imkon berdi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kimyo va oziq-ovqat sanoati korxonalarining barqaror rivojlanishi samarali iqtisodiy boshqaruv tizimini shakllantirish, zamonaviy menejment yondashuvlaridan foydalanish va innovatsion texnologiyalarni izchil joriy etish bilan chambarchas bog‘liqdir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida tashqi va ichki raqobatning kuchayib borishi korxonalardan resurslardan oqilona foydalanishni, ishlab chiqarish tannarxini kamaytirishni, mahsulot sifatini

uzluksiz oshirishni hamda xarajatlar tuzilmasini chuqur tahlil qilishni talab etadi. Raqamlashtirilgan boshqaruv tizimlari va energiya tejovchi texnologiyalarni qo‘llash orqali samaradorlikni oshirish hamda iqtisodiy yo‘qotishlarni kamaytirish imkoniyatlari mavjudligi tasdiqlandi. Xodimlar malakasini oshirish, mehnat resurslarini to‘g‘ri boshqarish va motivatsiya tizimini kuchaytirish ishlab chiqarish unumdorligi va mahsulot sifatining yaxshilanishida muhim omil hisoblanadi. Ushbu tadqiqot asosida kimyo va oziq-ovqat sanoatining raqobatbardosh rivojlanishini ta‘minlash uchun bir qator ustuvor yo‘nalishlarni kuchaytirish zarurligi aniqlandi. Avvalo, korxonalarda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishga xizmat qiluvchi investitsion muhitni yaxshilash va qo‘llab-quvvatlovchi mexanizmlarni rivojlantirish talab etiladi. Shu bilan birga, xalqaro sifat standartlari va ekologik talablarga mos ishlab chiqarishni tashkil etish, sertifikatlash jarayonlarini takomillashtirish mahsulotning bozor qiymatini oshirishga yordam beradi. Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarishning ilg‘or iqtisodiy usullarini qo‘llash, energiya tejamkor uskunalardan foydalanish korxonalarga tannarxni pasaytirish va samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Bozor talabini chuqur o‘rganish va ilmiy asosda ishlab chiqilgan marketing strategiyalarini joriy etish esa raqobatda ustunlik beruvchi omil bo‘lib xizmat qiladi. Xodimlarning kasbiy salohiyatini oshirish, ularni qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimini rivojlantirish ishlab chiqarish jarayonlarining sifatli boshqarilishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shuningdek, logistika zanjirini optimallashtirish va xomashyo ta‘minotini barqaror yo‘lga qo‘yish sanoat korxonalarining uzluksiz faoliyatini ta‘minlaydi hamda iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Umuman olganda, kimyo va oziq-ovqat sanoatida samarali menejment va iqtisodiy boshqaruv mexanizmlarini keng joriy etish nafaqat korxonalar raqobatbardoshligini oshiradi, balki mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash, eksport salohiyatini kuchaytirish va aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bois ushbu yo‘nalishda ilmiy-amaliy tadqiqotlarni davom ettirish dolzarbligicha qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo‘rayev M., Matmurodov A. Sanoat korxonalarida iqtisodiy boshqaruv. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 245 b.
2. Murodova G.S. Oziq-ovqat texnologiyasida menejment asoslari. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2022. – 198 b.
3. Rashidov S. Kimyo sanoati iqtisodiyoti va rivojlanish strategiyasi // “Iqtisodiyot va ta‘lim” jurnali. – 2020. – №4. – B. 56–63.
4. Karimov D., Asqarova N. Food Safety and Quality Management in Production. – London: Springer, 2019. – 312 p.
5. Normurodov E. Sanoat korxonalarida resurslardan samarali foydalanish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 176 b.